

Με την έναρξη του Α΄ Βαλκανικού πολέμου, οχτώ ελληνικές μεραρχίες ρίχτηκαν στ μάχη. Η μια κινήθηκε στην Ήπειρο, κυριεύσε την Πρέβεζα και τα Πέντε Πηγάδια αλλά καθηλώθηκε μπροστά στο οχυρωμένο Μπιζάνι ως τις αρχές του Ιανουαρίου, οπότε έφτασαν ενισχύσεις. Οι υπόλοιπες επτά, κάτω από την αρχηγία του διαδόχου Κωνσταντίνου που έφερε τον βαθμό του αντιστράτηγου, ανέλαβαν το βαρύ έργο να απελευθερώσουν τη Μακεδονία, σ' έναν αγώνα δρόμου με τους Βουλγάρους, καθώς το έπαθλο λεγόταν Θεσσαλονίκη.

Έχοντας πίσω τους την Ελασσόνα που κυριεύτηκε στις 6 Οκτωβρίου, οι ελληνικές δυνάμεις έφτασαν, στις 7 του μήνα, μπροστά στα στενά του Σαρανταπόρου. Η μέρα πέρασε με το ιππικό να κάνει αναγνώριση του εδάφους και των τουρκικών θέσεων. Εκεί, το κακοτράχαλο έδαφος αφήνει τρία στενά περάσματα: Ανατολικά προς την Κατερίνη, ανάμεσα στον Όλυμπο και τα Πιέρια, το κεντρικό ανάμεσα στα Πιέρια και τα Καμβούνια και άλλο δυτικά ανάμεσα στα Καμβούνια και το Φλάμπουρο. Φυσικά οχυρή η περιοχή, είχε ενισχυθεί από Γερμανούς ειδικούς, με τον οργανωτή του τουρκικού στρατού, φον ντερ Γκολτς να δηλώνει ότι η θέση αυτή θα γινόταν «ο τάφος του ελληνικού στρατού». Οι Έλληνες έπρεπε να διασχίσουν οχτώ χιλιόμετρα κάτω από τα τουρκικά πυρά, χωρίς κάλυψη και χωρίς δυνατότητα χρήσης του ελληνικού πυροβολικού.

Η ογδόη Οκτωβρίου πέρασε με τις ελληνικές δυνάμεις να παίρνουν θέσεις για την επίθεση που ξεκίνησε το επόμενο πρωί, 9 Οκτωβρίου, στο κεντρικό πέρασμα, με μεγάλες απώλειες. Όμως, από το μεσημέρι, στη μάχη μετείχε και το ελληνικό πυροβολικό που είχε κατορθώσει να πιάσει θέσεις βολής. Η νύχτα βρήκε τους Έλληνες μόλις μισό χιλιόμετρο από τις τουρκικές θέσεις.

Στο ανατολικό πέρασμα, ένα απόσπασμα ευζώνων προχώρησε χωρίς να συναντήσει αντίσταση και εξαιτίας της ομίχλης σταμάτησε στα απέναντι υψώματα. Κι ενώ συνέβαιναν όλα αυτά, μια ελληνική μεραρχία κινήθηκε στο δυτικό πέρασμα, συνάντησε οργανωμένη άμυνα, προχώρησε πιο δυτικά, υπερφαλάγγισε τα τουρκικά οχυρά κι έφτασε τη νύχτα και κάτω από καταρακτώδη βροχή ως πίσω από τις τουρκικές γραμμές της κεντρικής διόδου. Αν έμεναν στις θέσεις τους οι Τούρκοι, το επόμενο πρωινό θα βρίσκονταν κυκλωμένοι. Εκμεταλλεύτηκαν το σκοτάδι και τη βροχή κι αποσύρθηκαν από διάφορα μονοπάτια. Το πρωί, 10 Οκτωβρίου, εκτέλεσαν 75 Έλληνες στα Σέρβια και τα εκκένωσαν. Στη βιασύνη τους να φύγουν, ξέχασαν να ειδοποιήσουν ένα δικό τους τάγμα που στάθμευε στα ανατολικά και που χρειάστηκε να δώσει τρίωρη μάχη ώσπου να μπορέσει κι αυτό να υποχωρήσει. Παράτησαν και κανόνια και πυρομαχικά που βρήκαν οι Έλληνες. Ο ελληνικός στρατός κινήθηκε βόρεια, πρόλαβε κι αιχμαλώτισε τις τουρκικές οπισθοφυλακές και, νωρίς το απόγευμα, μπήκε στα Σέρβια, ενώ μια μεραρχία φρόντισε να ασφαλίσει, για κάθε ενδεχόμενο, τα ανατολικά στενά που οδηγούν στην Κατερίνη. Ως τις 12 του μήνα, όλα γύρω

από το Σαραντάπορο είχαν τελειώσει. Με τους Έλληνες να μετρούν 182 νεκρούς και περισσότερους από χίλιους τραυματίες.

Στα Γιαννιτσά:

Οι Τούρκοι υποχώρησαν στη γραμμή Κοζάνη - Βέροια - Φλώρινα για να διατηρούν επαφή με τα Γιάννενα. Ο ελληνικός στρατός τους καταδίωξε. Στις 13 Οκτωβρίου πέρασε τον ποταμό Αλιάκμονα. Για τον ελληνικό στρατό, υπήρχαν δυο δρόμοι: Ο ένας προς τη Θεσσαλονίκη. Ο άλλος βόρεια, ώσπου να συναντηθεί με τον σερβικό στρατό. Ο Κωνσταντίνος επέλεξε τον δεύτερο. Ένα τηλεγράφημα από τον Βενιζέλο κι ένα από τον Λ. Κορομηλά, τότε υπουργό Εξωτερικών, τον διέταζαν να κινηθεί προς τη Θεσσαλονίκη, όσο πιο γρήγορα μπορούσε. Ο Κωνσταντίνος ήθελε να πάρει πρώτα τη Φλώρινα και να κινηθεί προς το Μοναστήρι. Από την Αθήνα, ο Ελευθέριος Βενιζέλος παρακολουθούσε με αγωνία τη βουλγαρική προέλαση και την ελληνική απραξία. Ήρθε σε επαφή με τον Κωνσταντίνο και τον διέταξε να βαδίσει κατά της Θεσσαλονίκης. Ο διάδοχος απάντησε πως στρατηγικά έπρεπε πρώτα να πάρουν τη Φλώρινα. Ο Βενιζέλος τον απείλησε με άμεση καθαίρεση κι αντικατάσταση. Το απόγευμα της 14^{ης} του μήνα, έφθασε στο στρατηγείο του ο βασιλιάς πατέρας του, Γεώργιος Α'. Ο ελληνικός στρατός πήρε κατεύθυνση προς Θεσσαλονίκη.

Κυρίευσε Σέρβια, Κοζάνη, Γρεβενά και Κατερίνη προελαύνοντας προς τα Γιαννιτσά. Όλη η Νοτιοδυτική Μακεδονία ελευθερώθηκε. Το ελληνικό στρατηγείο μεταφέρθηκε στη Νάουσα. Οι Τούρκοι οχυρώνονταν στα γι' αυτούς ιερά Γιαννιτσά.

Στις 19 Οκτωβρίου, Έλληνες και Τούρκοι συναντήθηκαν αναπάντεχα. Η μάχη διάρκεσε ως την επόμενη μέρα, με τους Έλληνες να ορμούν με την ξιφολόγχη και να παίρνουν τη μια μετά την άλλη τις τουρκικές θέσεις. Στις 11 το πρωί της 20ής Οκτωβρίου, τα πρώτα ελληνικά τμήματα έμπαιναν νικηφόρα στην πόλη των Γιαννιτσών, όπου στρατοπέδευσαν. Στη μάχη είχαν χαθεί διακόσιοι Έλληνες και είχαν τραυματιστεί περίπου οκτακόσιοι. Πολλοί ήταν οι Τούρκοι που αιχμαλωτίστηκαν, ενώ οι Έλληνες βρήκαν παρατημένα κανόνια και πυρομαχικά. Οι Τούρκοι υποχωρούσαν άτακτα προς την ανυπεράσπιστη Θεσσαλονίκη προς την οποία συνέκλιναν ολοταχώς και οι Βούλγαροι που νικούσαν στην Ανατολική Μακεδονία. Προχωρούσαν στην κοιλάδα του Στρυμόνα, περνούσαν τα στενά της Κρέσνας, έπαιρναν το Σιδηρόκαστρο και προέλαυναν ακάθεκτοι τραγουδώντας «Αρς μαρς, Σαλούν νας» («Εμπρός μαρς, η Σαλονίκη είναι δική μας»). Ο Κωνσταντίνος, όμως, αποφάσισε

τριήμερη ανάπαυση.

Στη Θεσσαλονίκη:

Στις 24 Οκτωβρίου 1912, ενώ οι Βούλγαροι έπαιρναν τις Σέρρες, ο ελληνικός στρατός πέρασε επιτέλους τον Αξιό ποταμό. Η διάβαση ολοκληρώθηκε τη νύχτα της 25^{ης} του μήνα. Ο Ταξιν πασάς πρότεινε να παραδώσει τη Θεσσαλονίκη και να αποσυρθεί ο τουρκικός στρατός στο Καραμπουρνάκι ως το τέλος του πολέμου. Ο Κωνσταντίνος αντιπρότεινε τη μεταφορά των Τούρκων στη Μικρά Ασία με ελληνικά μέσα. Έδωσε διορία ως τις 6 το πρωί, 26 του μήνα, ενώ οι Βούλγαροι έσπευδαν από τα ανατολικά. Στις 5 το πρωί, οι Τούρκοι απάντησαν ότι δέχονταν αλλά ζητούσαν να πάρουν μαζί τους και 5.000 όπλα. Ο Κωνσταντίνος αρνήθηκε κι έδωσε άλλες δυο ώρες διορία. Όταν η προθεσμία πέρασε, ο Κωνσταντίνος διέταξε επίθεση. Ο Ταξιν πασάς ειδοποίησε πως παραιτιόταν από τα όπλα. Ο Κωνσταντίνος έστειλε ένα τμήμα ευζώνων να καταλάβει την πόλη. Οι ευζωνοί έφυγαν τρέχοντας. Βράδυ, μπήκαν στη Θεσσαλονίκη, ενώ η έβδομη ελληνική μεραρχία κινήθηκε βόρεια κι έκοψε τον δρόμο από τις Σέρρες. Οι υπόλοιπες δυνάμεις περικύκλωσαν την πόλη. Στις 11 τη νύχτα, 26 Οκτωβρίου του 1912, ο Ταξιν πασάς υπέγραψε το πρωτόκολλο της παράδοσης. Λίγο αργότερα, έφτασαν ασθμαίνοντας και οι Βούλγαροι. Βρήκαν τη Θεσσαλονίκη ελληνική.

Οι προσπάθειες των Βουλγάρων να πάρουν τη Θεσσαλονίκη συνεχίστηκαν αμείωτες ακόμα κι όταν ο ελληνικός στρατός την απελευθέρωσε. Την ίδια εκείνη νύχτα της 26^{ης} προς 27^η Οκτωβρίου 1912, ο Βούλγαρος στρατηγός Θεοδωρόφ συνέχιζε την προέλασή του προς την πόλη, παρ' όλο που είχε επίσημα ειδοποιηθεί ότι η Θεσσαλονίκη είχε καταληφθεί από τους Έλληνες. Δεύτερη επιστολή των Ελλήνων να μην προχωρήσει, αγνοήθηκε. Οι Έλληνες είδαν ξαφνικά τους Βούλγαρους να αναπτύσσονται προς την πλευρά όπου παρέμεναν οι αφοπλισμένοι Τούρκοι με σκοπό να δώσουν μάχη, έστω και εικονική, για να αποκτήσουν έρεισμα στις διαπραγματεύσεις. Οι οποίες όμως είχαν ήδη λήξει.

Ο βουλγαρικός στρατός προσπέρασε τις ελληνικές γραμμές, ενώ οι αξιωματικοί του έκαναν σα να δέχτηκαν βολές από το τουρκικό πυροβολικό, το οποίο φυσικά δεν υπήρχε. Ο στρατηγός Θεοδωρόφ διέταξε πυρ κατά των αφοπλισμένων Τούρκων που ήταν αδύνατο να απαντήσουν. Θεώρησε τον εαυτό του «νικητή» κι έστειλε στον Ταξιν πασά να του υπογράψει έγγραφο παράδοσης, όμοιο με αυτό που είχε υπογράψει στον αρχηγό του

ελληνικού στρατού, διάδοχο Κωνσταντίνο. Ο Ταξιν διαμαρτυρήθηκε στον Κωνσταντίνο για την «αχαρακτήριστη» όπως είπε συμπεριφορά των Βουλγάρων εναντίον στρατεύματος που είχε ήδη παραδοθεί και συνεπώς αδυνατούσε να αμυνθεί.

Με όλα αυτά, δύναμη της 7^{ης} βουλγαρικής μεραρχίας είχε φτάσει στα πρόθυρα της Θεσσαλονίκης και ο Θεοδωρώφ τηλεγραφούσε στον βασιλιά της Βουλγαρίας Φερδινάνδο ότι «από σήμερα, 27 Οκτωβρίου, η Θεσσαλονίκη βρίσκεται υπό το σκήπτρο» του. Στις 28 του μήνα, ο ελληνικός στρατός μπήκε επίσημα στην πόλη. Ο Θεοδωρώφ έστειλε αξιωματικούς να ζητήσουν να μπει και η δική του μεραρχία. Τους το ξέκοψαν. Ο Θεοδωρώφ έβαλε τα μεγάλα μέσα. Παρουσιάστηκε ο ίδιος στον Κωνσταντίνο και του είπε ότι αναγνωρίζει την κατάληψη της πόλης από τους Έλληνες αλλά ζητά την άδεια να μπου οι δικοί του στην πόλη, στο όνομα της συμμαχίας και της φιλοξενίας, καθόσον «είναι κατάκοποι και γίνονται μούσκεμα από την αδιάκοπη βροχή». Ο Κωνσταντίνος απάντησε ότι μέσα στην πόλη βρίσκονταν ήδη ο ελληνικός στρατός και οι Τούρκοι αιχμάλωτοι οπότε δεν υπήρχε χώρος για άλλους. Ο Θεοδωρώφ ζήτησε να μπου τουλάχιστον δυο τάγματα, αυτά στα οποία υπηρετούσαν Βούλγαροι πρίγκιπες. Ο Κωνσταντίνος ρώτησε την κυβέρνηση στην Αθήνα και αποδέχτηκε το αίτημα.

Το πρωί, 29 Οκτωβρίου του 1912, μπήκε στην πόλη επίσημα ο βασιλιάς Γεώργιος. Στη συνέχεια, μπήκε ο διάδοχος Μπόρις των Βουλγάρων και πίσω του, αντί για τα δυο τάγματα, όλος ο διαθέσιμος εκεί βουλγαρικός στρατός (15.000 άνδρες). Όμως, μετά την παρέλαση, οι Βούλγαροι αναγκάστηκαν να βγουν έξω από την πόλη. Τον επόμενο Ιούνιο, όταν άρχιζε ο Β' Βαλκανικός πόλεμος, στη Θεσσαλονίκη είχε απομείνει μόνο μια βουλγαρική φρουρά.

(Έθνος, 24.10.1998) (τελευταία επεξεργασία, 6.5.2009)